

RUTA 1 |

ESPAIS DE LA GUERRA CIVIL ⁽¹⁾

La petjada a Hospitalet de Mar

Ningú va escapar de la Guerra Civil Espanyola, ni de les dramàtiques conseqüències que va provocar. Tampoc se'n va lliurar un poble com L'Hospitalet de l'Infant que, a l'època de què parlem, era, si fa no fa, com el veiem a la fotografia aèria que il·lustra la ruta que presentem.

Abans i durant el tràgic període de la guerra, la població nativa amb prou feines passava dels quatre-cents habitants. D'altra banda, l'activitat econòmica era de subsistència fins a l'arribada del turisme: una agricultura minsa –oliveres, vinyes fins a la fil·loxera, garrofers–, uns pocs pescadors, empleats del tren, jornalers. De la guerra tampoc en va sortir indemne el topònim històric amb què se'l coneixia i continuem fent-ho avui dia. Les milícies que van controlar el poble li van canviar el nom pel d'Hospitalet del Mar a semblança de la població veïna de l'Ametlla de Mar. Només hi sabien veure un símbol monàrquic. Però ignoraven que l'infant que surt al nom del poble feia referència a l'Infant Pere d'Aragó i d'Anjou descrit pel cronista Ramon Muntaner pels volts del 1328 com a "molt graciós e savi senyor, e el plus que subtil senyor que en el món sia tan jove, e de totes bonees e savieses complit"². Així mateix, el rei Pere III el Cerimoniós el va qualificar d'assessor "prudent, savi i lleial". Doncs bé, aquest Infant Pere que era el vuitè fill dels reis Jaume II i Blanca d'Anjou, va ser el fundador de l'hospital que dona nom al poble i que perpetua la seva memòria.

Però, que va fer que a un poble com el descrit hi arribés la guerra? Quins motius hi podia haver? Vegem-los de forma sumària abans d'endinsar-nos per l'itinerari que marca la història dels seus carrers.

Rereguarda, l'Hospitalet de l'Infant era rereguarda. Allunyada de front durant els tres anys de guerra, si, però situada al bell mig d'un nus de comunicacions vitals pels interessos militars de la República.

La tranquil·la vila marinera s'havia transformat pel caprici de la història en un objectiu militar prioritari dels bombarders Savoia italians i dels hidroavions alemanys. Els primers s'enlairaven des de l'aeroport de Son Sant Joan i els segons des de la base de Pollensa (Mallorca). Amb tota una generació d'homes joves al front, les dones de l'Hospitalet de l'Infant lluitaven per tirar endavant de les seves famílies sota la pluja de les bombes feixistes. Una part de la població, els que van tenir possibilitats de fer-ho, es refugiaren a les casetes de camp o les coves més properes del terme. Els que es van quedar i els que tornaven a vigilar les cases sempre que podien van ser testimonis involuntaris de la crua realitat dels més de 2.000 presoners del camp de concentració de "el Garroferal". El destí fatal els havia portat fins aquesta terra per executar les obres dels fortins del Coll de Balaguer que havien d'aturar l'entrada de les tropes de Franco per la costa i que mai es van arribar a utilitzar.

La sessió de l'Ajuntament de Vandellòs del 19 de juliol de 1936 que presidia l'alcalde Jaume Jardí de cal Pacara es va suspendre "en señal de dolor por las circunstancias anómalas desarrolladas en toda la Nación Española". Aquesta frase premonitòria recollida a una acta municipal durant el segon dia de guerra, contenia ja la paraula clau que millor definiria els tres anys que ens venia a sobre: dolor. Dolor pels morts, per la por, per la gana, per la injustícia... i per tots aquells que hagueren de deixar enrere, per no tornar mai, la terra que els havia vist néixer.

¹ Per més informació sobre el personatge vegi's *L'Infant Pere d'Aragó i d'Anjou*. Antoni Conejo da Pena (ed.). Cossetània Edicions - Ajuntament de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant., 2015

RUTA 1 | La petjada a Hospitalet de Mar

Fotografia aèria cedida per Agustí Valldepérez

www.fortalesainvisible.org
colldebalaguer.blogspot.com

wikipedia.org

Fortificaciones de la Guerra Civil en el Coll de Balaguer
Camp de presoners de l'Hospitalet de l'Infant

ESPAIS DE LA GUERRA CIVIL ⁽¹⁾

LA PETJADA A HOSPITALET DE MAR

El visitant té a les mans la primera guia del que es vol convertir en una sèrie de rutes accessibles que posin al descobert i en valor la història de la guerra civil al terme municipal de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant.

Del conjunt n'hem dit la fortalesa invisible. Per què? doncs perquè durant dècades les fortificacions del Coll de Balaguer han restat en el més absolut dels obllits. Per tant, ens proposem omplir la memòria buidada. No pas com un revisionisme històric partidista, sinó com un exercici col·lectiu contra l'amnèsia.

Les fortificacions són una línia defensiva creada en previsió que l'exèrcit rebel volgués envair Catalunya pel litoral. No va ser així i mai van arribar a entrar en combat.

A títol d'avantsala iniciem la sèrie fent un repàs pels indrets del poble que van patir els embats tant de l'aviació dels rebels com veure i viure la inhumanitat que destil·lava el mal anomenat camp de treball.

RUTA 1 | La petjada a Hospitalet de Mar

1. PLAÇA DE CATALUNYA

| Milícies incontrolades antifeixistes
> juliol/agost 1936

El mes de juliol de 1936, un escamot d'incontrolats procedents d'Amposta i que exhibien les sigles de la CNT-FAI van saquejar l'església de Sant Pere. Documents sacramentals, imatges i tota mena d'objectes de culte van ser cremats a la plaça de Catalunya. Va ser l'inici de persecucions i assassinats de gent de dretes, religiosos i sospitosos o desafectes.

Esther Ortoneda

2. CARRER DEL MAR | El Comitè de Milícies

A l'inici de la guerra (1936), es van constituir els Comitès Locals de Milícies Antifeixistes a tots els pobles. Van assolir un poder equivalent al dels ajuntaments. A l'Hospitalet de l'Infant van presentar una llista de persones sospitoses, però en algun cas i per salvar la vida, es van falsificar carnets del sindicat amb dates anteriors al cop d'estat. No sempre ho aconseguiren. Vehicles, locals i cases van ser confiscats. Els béns dels religiosos van patir el mateix destí i l'església de Sant Pere acabaria convertida en un bar.

3. PLAÇA DE LA MARINA

| Un búnquer soterrat per defensar la costa

Arran de l'atac del creuer Canàries a Roses es temia un atac naval i posterior desembarcament de l'exèrcit sollevant, la República va decidir fortificar el litoral a partir del 30 de novembre de 1936. També la costa del poble i el Coll de Balaguer van ser fortificats amb búnquers i bateries. A la línia de costa del poble hi havia un búnquer doble (amb dues metralladores) que avui dia està soterrat.

Club Nàutic Hospitalet-Vandellòs

4. UN AVIÓ "NACIONAL" S'ESTAVELLA A LA PLATJA DE L'ARENAL

Agustí Valldepérez

El dia 4 de gener de 1939 un Heinkel HE 111 de la Legió Còndor alemanya va fer un aterratge forçós. Havia estat tocat pels cazes republicans durant un bombardeig efectuat sobre Tarragona. Formaven la tripulació, quatre oficials. Repke i Fleming es van amagar a la cova del Gat però serien capturats el mateix dia. Procinsky i Albrecht van morir. En honor d'aquest darrer, les autoritats del règim franquista van aixecar un monòlit amb una inscripció en alemany que, traduïda, deia "Aquí va caure el 1939 per una Espanya Nacional i lliure Bruno Albrecht."

5. LLOC DE COMANDAMENT DEL CAMP DE TREBALL Núm. 2

La casa del comandant César Gimeno va ser requisada com a centre de direcció del camp de treball núm. 2 que el Servei d'Investigació Militar (SIM) havia establert el mes d'abril de 1938. S'hi van encabir més de 2.000 presoners en condicions infrahumanes. Tots ells van ser utilitzats com a mà d'obra per a la construcció de trinxeres, búnquers, refugis antiaeris, polvorins, pistes militars o bateries d'artilleria.

Agustí Valldepérez

6. PLAÇA DE L'ESGLÉSIA | La finca del Garroferal i el camp de treball

La finca, aleshores propietat de l'Església, va ser requisada. Les condicions de vida i sanitàries eren degradants i inhumanes. Els presoners dormien en clots i es tapaven amb les branques dels garrofers. Les jornades de treball al Coll de Balaguer podien ser de més de dotze hores. Entre el treball esgotador i les execucions van perdre la vida centenars de persones, segons el testimoni del presoner Àngel Díaz Cuellar.

7. L'HOSPITAL GÒTIC

| Bombardejos (2 d'agost de 1938)

L'edifici va patir els efectes de les bombes de l'aviació dels sollevats. Els bombardejos es justificaven en el fet que era un nus de comunicacions per abastir les tropes republicanes a la Batalla de l'Ebre. També es perseguia desmoralitzar la població civil. La seixantena de bombes que van caure no sols van provocar víctimes entre la població, també en van patir les conseqüències els presoners i els guardes del camp.

Foto Raymond

8. L'ESTACIÓ DEL TREN | Bombardejos (08-11 / 1938)

La majoria dels 58 bombardejos es van concentrar a l'Hospitalet de l'Infant. L'estació va ser un objectiu perquè era un punt d'arribada de subministraments i evacuació dels ferits a la Batalla de l'Ebre. Estava protegida per metralladores antiaèries. Quan les defenses no van ser suficients es van construir fins a 6 refugis –a la Timba del Llastres o a la platja de les Barques– o s'aprofitaven coves i balms naturals.

Dami Alcarraz

9. PONT DEL FERROCARRIL

La derrota republicana a la Batalla de l'Ebre (16-11-1938) va inclinar la guerra del costat dels anomenats "nacionals" afavorint l'ofensiva final. L'exèrcit republicà inicia la retirada cap a França. I el 15 de gener de 1939, el poble va ser ocupat pels batallons 101 i 103 de la 105a Divisió. Amb la retirada i per tal d'alentir l'avanç de l'enemic, es van dinamitar els ponts. El del ferrocarril sobre el riu Llastres va ser un dels pocs que es van salvar.

Josep Miralles

10. EL PONT DEL LLASTRES DE CARLES IV

La retirada republicana va empènyer fins a 500.000 refugiats cap a la frontera francesa amb l'objectiu de travessar-la. La gent del poble que va prendre el camí de l'exili ho feu pel pont del Llastres de la carretera València a Barcelona, construït en temps de Carles IV. El pont també seria volat. Deixaven enrere un poble que es deia Hospitalet del Mar i que amb l'entrada dels "nacionals" es convertí de nou, ara, però en castellà, en "Hospitalet del Infante".